

ב"ה, גליון יב אלול תשל"ח

וועד העולמי ללימוד תורה לשמה

ובזכות זה נזכה להגאולה שלימה בקרוב בב"א

מערת אליהו, חיפה, ארץ ישראל

בית הלוי חלק ג' דרשות - דרוש טו

סגולה זו מצינו גם כן בלימוד התורה בלי סיגוף כלל, וכדאיתא במסכת אבות (פ"ו מ"ב) על הלומד תורה לשמה, אמרו ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן. וכבר שמעתי מליצת מאמר של מכשרתו הוא כמכשיר כלים אסורים, דהתורה נמשלה כאש וכמאמר הכתוב (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש ויש לה כח וסגולה להוציא מלב הלומד התשוקה הנטועה בלבו להרע, ובתנאי אם מקודם הדיח מעליו עצם חטא. וזאת תורת הלומד, דקודם עסקו בתורה צריך להתחרט על העבר, וקבלה על להבא, ולהתוודות על חטאיו, ואז כבר הודח מהחטא שעליו ואחר כך בעת עסקו בתורה לשמה הרי נתלבן ומעביר הזוהמא הנבלעת בו בפנימיות הלב ומכשרתו להיות נמשך אל הטוב ולהיות צדיק חסיד ישר ונאמן

דרוש טו תהילים (לב א) לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי וחטאה. ובילקוט (רמז תשיח) על פסוק זה איתא, וז"ל אתה מוצא ביום הכיפורים בא שטן לקטרג את ישראל והוא פורט עונותיהם ואומר רבון העולמים גנבים הם ישראל, והקב"ה פורט זכויותיהן של ישראל. מה עושה נוטל קנה מאזנים והוא מעיין העונות נגד הזכויות והם שוקלים אלו נגד אלו, ושתי כפות מאזניים שוות, והשטן הולך להביא עונות וליתן בכף עונות ולהכריעה, מה הקב"ה עושה נוטל את העונות מתוך הכף ומטמינם תחת פופורא שלו. והנה הגם דענין זה הוא סתרי

תורה ומי יבא בסודו, עם כל זה נאמר בו קצת כוונה על דרך דרוש. וגם יש להבין ענין המאזנים שנזכרו בכמה דוכתי על מה הם רומזים. גם יש להבין האיך בכל שנה יהיה משקל של המאזנים שוה העונות כמו הזכיות. וגם יש להבין אומרו גנבים הם ישראל למה תפס לו גניבה. ומקודם נבאר הא דאיתא במסכת אבות (פ"ד מכ"ב) ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון, מהו בכלל דין ומהו חשבון ובאיזה בחינה מחולקים המה:

ונאמר, הכתוב אומר בקהלת (ז כט) כי האלהים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים. וכבר מבואר בספר נפש החיים (שער א' פ"ו הגהה ד"ה וזה היה) ביאור הכתוב, דבעת הבריאה נברא אדם הראשון ישר ולא היה לו בטבעו המשכה ותשוקה להרע מצד עצמו, רק ניתן לו הבחירה שיכול לבחור ברע, אבל תשוקה והמשכה להרע לא היה בטבעו כלל, אם לא בהסתה ופיתוי מאחר שמחוץ לגופו, והנחש בא עליו מבחוץ להסיטו לחטא, ואמרו (שבת קמו א) משבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, דהזוהמא נכנסה בפנים אל תוך האדם עד שהתשוקה אל העבירה נכנס אל תוך האדם בטבעו, ומעצמו יש לכח החומר שלו נטיה להרע, ושוב אין צריך לדבר מבחוץ שיסיתנו. ובזה נוכל לפרש דברי מדרש רבה (בראשית רבה כא ה) על פסוק (בראשית ג כב) הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע, ואמרו במדרש כהדין קמצא דלבושיה מניה וביה, דבתחילה היו בו שני כוחות נפרדים, דבטבעו היה תשוקה והמשכה לטוב והרע היה חוץ ממנו, ואחר כך נתחברו בו שני הכוחות כאחד הטוב והרע שניהם בו באדם בעצם. וזהו כוונתם דלבושיה מניה וביה. ויש להסביר עוד, דבריש נדה (דף ב א) תנן שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן, ומפרש בגמרא טעמו דאמרינן העמד אשה על חזקתה וטהורה היא. והלל, כי אמרי אוקמא אחזקתן כגון ספק נגע כו', אבל אשה כיון דמגופה קחזי לא אמרינן אוקמא אחזקה, ופרש"י דעלולה היא לראות ועיין שם בתוספות. ויש לומר דחילוק הגמרא כך הוא, דבספק נגע השרץ בהכיכר ספק לא נגע, שייך לומר דיש להכיר חזקת טהרה כיון דהכיר מצד עצמו אין לו שום טומאה, וכל הספק הוא אם נגע בו דבר אחר שחוץ מעצמותו, אבל באשה כיון דטומאתה לא באה לה מבחוץ רק מגופה קחזי, משום הכי לא שייך בה חזקת טהרה כיון דעלולה לראות, אבל אם לאו הך סברא דמגופה חזיא שפיר הוה מוקמינן לה אחזקה, אף על גב דעלולה לראות. וכן האדם קודם החטא היתה לו חזקת טהרה וכשרות כיון דלא היה לו טומאה מגופו כלל, אבל אחר החטא אבד חזקת טהרה וכשרות דידיה, כיון דהחטא בא לו מטבעו ומצד עצמו, ואם כן פן ישלח ידו ולקח ואכל כו'. והנה עתה אחר החטא גוף האדם וחומר נוסף בטבעו להרע ונמשך אליה, ולעומת זה ניתן להאדם בעת התולדה כח השכל מהנשמה, שבכח זה יוכל להתגבר נגד טבעו, ושני הכוחות הללו שוים הם באדם היינו כח הנטיה שבטבעו להרע וכח השכל

שבו שכנגדו, והאדם במעשיו יוכל להטותו לכל אשר יחפוץ, אם בוחר ברע חלילה מגביר בעצמו על ידי מעשיו כח הנטיה להרע, ומחליש בעצמו כח הטוב שבו ומחזק בעצמו התשוקה להרע יותר, וכמו שאמר הכתוב משלי (כא י) נפש רשע אותה רע, דעל ידי ההרגל נעשה בו טבע לזה, ואם בוחר בטובה אז במעשיו הטובים מגביר כח הטוב שבו עד שנתהפך טבעו על ידי ההרגל להיות נמשך אל הטוב יותר מלהרע וכמאמר החוקר ההרגל טבע שניה. וזהו ביאור הכתוב (עזרא ט ו), כי עונותינו רבו למעלה ראש, דמשכן הנשמה והשכל הוא בראש ואמר כי החטאים רבו וגדלו על השכל והחלישו אותו:

ובזה נבאר הגמרא במסכת חגיגה (דף טו א) זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, נתחייב רשע נוטל חלקו וחלק חבירו בגהינם. ולכאורה אינו מובן, דנהי דזה מבואר בכמה דוכתי דהצדיק נענש על מעט החטאים שלו בעולם הזה כדי שישאר נקי בלי שום חטא לעולם הבא, ולהיפוך הרשע נוטל שכר המצות שעשה בעולם הזה כדי שלא יהיה לו בעולם הבא, אבל שיהיה זה נוטל חלק חבירו בגן עדן וזה בגיהנם הרי אינו מובן הסברא. רק הענין, דכמו דהאדם פועל בעצמו על ידי מעשיו, ועושה בעצמו טבע שניה להשתוקק לזה שעשה מכבר, כן פועל במעשיו בכל העולם כולו, ואם עושה עבירה מגביר כח של אותו העבירה והתשוקה לזו העבירה בכל העולם. ולא מבעיא אם עושה בפרהסיא, הא ודאי דפועל גם בשארי אנשים שלומדים ממעשיו, אלא אפילו עושה בצינעא בינו לבין עצמו, מכל מקום על ידי המשכו אחרי התאוה מגביר כוחה של זו התאוה עד שמשריש זה בטבעו של העולם להיות טבעם נמשך לזה יותר ממה שהיה מקודם. ולא לבד באדם אלא גם בכל הברואים השפלים פועל כן, כי כן יסד מלכו של עולם שכל השפלים יהיה טבעם נמשך אחרי מעשה האדם, וזהו שאמר הכתוב (ירמיה ב ז) ותבאו ותטמאו את ארצי, דטמאו במעשיהם לגוף הארץ, כי טבע המדינות גם כן חלוקים, וכמו שאמרו (קידושין דף מט ב) עשרה קבין זנות ירדו לעולם תשעה נטלה כו', דטבע של אותו מדינה ממשיך לזה. והאדם על ידי מעשיו יוכל לעשות טבע זו בכל מקום מושבו. וזהו גם כן ביאור מה דאיתא גבי דור המבול (בראשית ו יב) כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, ואמרו במסכת סנהדרין (דף קח א) דאפילו בהמה חיה ועוף היו נזקקין לשאינן מינם, ולכאורה הרי אינו מובן דהרי הבהמה אין לה יצר הרע שתעשה כן, רק הענין כמו שכתבנו דדור המבול הגבירו כל כך התאוה להזדקק לשאינן מינם עד שנעשה כן בטבע, ושוב התחדשה טבע זו גם לבהמה חיה ועוף גם כן:

ובזה מבואר סכלות אנשים אשר המה מבקרי מומים של אחרים ומבזים אותם אם ימצאו במעשי חבריהם שום פגם ונדנוד עבירה, ואיש באחיו ידבר בבן אמו יתן דופי, ובפרט אם ימצאו איזה פגם וחסרון באחד מתופסי התורה יפערו פיהם לבלי חוק לאמר הן גם זה האיש חומד ממון או עושה שלא כהוגן, והרי

יכול להיות דזה המלגלג והמחרף הוא פוסל במומו ויש לו חלק בזו העבירה עצמו יותר מהחלק העושה אותה, דעל ידי זה שהוא הגביר במעשיו כח התאווה והחמדה לענין זה על כן לא עמד חבירו בנסיונו נגד כח התאווה והיצר הרע שהגביר זה עליו. והגם דהעושה מכל מקום יגיע לו עונש על מעשה הרע שעשה, ואין לו התנצלות לאמר שחבירו הגביר היצר הרע עליו עד שלא היה יכול לעמוד כנגדו, דזה אינו דודאי אם היה מתחזק ומתגבר על יצרו והיה עושה כל ההתחזקות שבכחו לעשות בודאי דהיה ניצל מן היצר הרע, ומשמים היו מסייעים אותו, וכמאמר הכתוב (תהלים לז לג) ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו, עם כל זה אין לו לזה לשחוק ממנו ולבזותו אחרי שהוא היה הגורם לו למעשה זו. ובזה נפרש הכתוב הושע (ד ד) אך איש אל ירב ואל יוכח איש ועמך כמריבי כהן וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה, אמר הכתוב דהם היו כמריבי כהן דכהן בכל מקום בפסוק פירושו עובד ה', וכמאמר הכתוב (מלאכי ב ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, עד כי בעת מתן תורה אמר לכלל ישראל ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, ואותו הדור היו כמריבים עם הכהן כלומר מוכיחים לכהן מומו לומר שגם הוא עשה שלא כהוגן, והיו מוכיחים אותו ומבקרים מומיו, ובא הכתוב ליתן התנצלות עבור הכהן מה דנכשל לפעמים ואמר וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה, כלומר דעל ידי זה שאתה נכשלת ביום נמשך מזה דגם הנביא נכשל עמך בלילה, פירוש דעל ידי זה דאתה עשית חטאים גדולים נכשל על ידך גם הצדיק בחטא קטן, כי אתה הגברת אותו כח התאווה והחמדה עד שגם הצדיק נכשל על ידך קצת בזה, ונמצא אתה הוא הגורם לו בזה. וכמו כן להיפוך הצדיק על ידי מעשיו הטובים מגביר כח הטוב בו ובכל העולם וגורם בכל העולם כולו להיות נמשך יותר להטוב, וזהו שאמר הכתוב (דברים לא כז) הן בעודני חי [עמכם] ממרים הייתם כו', דעל ידי מעשי הצדיק גורם דגם אחרים יכולים להתגבר על יצרם הרע ולהיות משתוקקים אל הטוב. ובזה יש לפרש מאמר הכתוב (שמואל ב' א כז) שאמר דוד על שאול ויהונתן בנו איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה, ובילקוט שם (רמז קמא) איתא דהצדיקים קרוים כלי מלחמה, דאמר עליהם שני בחינות אחת מה שהם מצד עצמה גבורים דהצדיק נקרא גבור, וכמו דאיתא במשנה איזהו גבור זה הכובש את יצרו. וגם הם כלי מלחמה לאחרים, דעל ידי מעשיו הטובים יוכלו אחרים להתגבר על יצרם ולעשות הטוב. וזהו שאמר הילקוט דהצדיקים קרוים כלי מלחמה של ישראל, כלומר דבמעשיהם נלחמים אחרים עם יצרם. ובזה יש לפרש הכתוב איכה (א טו) סלה כל אבירי כו' על אלה אני בוכיה כו' היו בני שוממים כי גבר אויב. המשך הכתוב, דמקונן שסילה כל אבירי הם הצדיקים, וחזר ופירש על אלה אני בוכיה דאנוכי בוכה על זה, כי על ידי זה גרם שהיו בני שוממים כי גבר על בני אויב, הוא אויב הפנימי, הוא היצר הרע, אחרי שאין צדיק שיעזרם לעמוד נגדו וכמאמר הכתוב (איכה ה יד) זקנים משער

שבתו בחורים מנגינתם, דעל ידי זה שבטלו הזקנים בטלו הבחורים מלימודם. שבת משוש לבנו נהפך לאבל מחולינו נפלה עטרת ראשינו אוי נא לנו כי חטאנו, דעל ידי זה היינו חוטאים ולא היה בנו כח להתגבר נגד היצר הרע:

היוצא מזה, דלהרשע יש חלק גדול גם בהעבירה שעשה הצדיק, וכן יש להצדיק חלק גם בהטוב שעשה הרשע, דעל ידי זה מה שהצדיק עשה צדקה הרבה נמשך גם ללב של רשע נטיה לעשות קצת צדקה וכדומה. וזהו שאמרו בחגיגה (דף טו א) נתחייב רשע נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם, דאם נכשל הצדיק באיזה חטא חלילה הרי הרשע היה בעוכריו, ויש גם להרשע חלק גדול בו, והצדיק הוא נענש על אותו עבירה שעשה בעולם הזה כל מה שמגיע לחלקו, והנשאר השייך להרשע נוטלו הרשע בגיהנם, דלרשע אינו מגיע לו שום עונש על עבירה בעולם הזה. וכן להיפוך, במצוה שהרשע עשה, יש להצדיק חלק בו והרשע מקבל שכרו עבור חלקו בה בעולם הזה, והצדיק מקבל שכרו עבור חלקו, בגן עדן. דאין לצדיק שכר מצוה בעולם הזה. והוא ביאור נכון. ובזה יבואר היטב דברי הגמרא במסכת יומא (דף פו ב) גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו, שנאמר (הושע יד ה) ארפא משובתם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו, מהם לא נאמר אלא ממנו. והענין דמי שחטא מקודם ועל ידי חטאיו הוא הגביר היצר הרע וגרם שגם אחרים חטאו על ידו בזה החטא, ומגיע לו עונש גם ממה שאחרים עשו, ואחר כך כשעושה תשובה על חטאיו הרי מכל מקום יש עליו עונש וחוב מהחלק שיש לו במעשה חבירו, וזהו שאמרו דכשעושה תשובה מוחלין לכל העולם כולו, פירוש על אותן עבירות שהוא היה הגורם, ומוחלים גם להם כדי שלא יגיע לו שום עונש ממעשיהם. וזהו שאמר הכתוב ארפא משובתם כי שב אפי ממנו ועל ידי זה ארפא גם משובת אחרים וכמו שנתבאר:

ובזה נוכל לפרש אמרם ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון, דהם שני בחינות, דדין הוא על מעשים שעשה בעצמו, וחשבון הוא מה שמחשבין עמו כמה יש לו במעשה חבירו וכמו שנתבאר. ונשוב להקודם, דהאדם על ידי מעשיו ממשיך טבעו לזה, דעל ידי ההרגל והמעשה כן נולד בו התשוקה. וזהו ענין המאזנים ששוקלים כל מעשיו, אם המצות רבים על העבירות או להיפוך חלילה, ואין הכוונה רק אם הם רבים במספר, אלא כיון דבכל דבר מוליד חדשות בטבעו, ושוקלים איזה כח הגביר על עצמו יותר מחבירו על ידי מעשיו, כי האדם הבינוני מגביר שני הכוחות לפעמים זה ולפעמים זה, אחרי שמתהפך במעשיו עושה טוב וגם להיפוך חלילה, ושוקלים בסך הכל להיכן יש לו נטיה והמשכה יותר גדולה, אם להרע חלילה או להטוב:

והנה מי שחטא והמשיך עצמו וטבעו להחטא יותר ממה שהיה לו בטבעו בעת הולדו, הרי הוא דומה לכלי כשר שנטרף על ידי שבישל בו מאכלים אסורים ונבלעו בו בפנימיות הכלי טעם האיסור, וכשירצה להגעילו ולהכשירו צריך תחילה להדיחו ולהעביר ממנו שמנונית האיסור הטיח בעין על פני הכלי, דאם לא כן לא יעלה לו הגעלה, ואחר שהודח הוא בכלל כלי נקי שאין עליו איסור ממש בעין, אבל עדיין הוא כלי טרפה על ידי שנבלע בו איסור, וצריך אז להגעילו להוציא ממנו הבלוע שבו. ובאופן זה הוא הבעל תשובה, דבתחילה צריך להעביר מעליו עצם העבירה לבל יהיה העבירה אצלו, וכמאמר הכתוב (איוב יא יד) אם און בידך הרחיקהו, וכגון מי שנכשל בגזל צריך מקודם להשיב הגזלה, וכן מי שנכשל במדות ובמשקלות צריך בתחילה להסירם מביתו לבל יהיה אותו העון שורה אצלו, וכן בשארי עבירות מצינו דעצם טומאת העבירה שורה עליו, וכאמרם ז"ל (סוטה ג ב, עבודה זרה ה א) קשורה בו ככלב, וכן אמרו חז"ל (שם) שמלפפתו ומקדמתו ליום הדין. וכן אמר הכתוב (יחזקאל לב כז) ותהי עונותם על עצמותם, ומשום הכי צריך מקודם להעביר העבירה מעליו, וזה נעשה על ידי שלשה חלקי התשובה שהם עקרי ויסודי התשובה מדאורייתא, דהיינו חרטה גמורה על העבר, וקבלה על להבא שלא ישוב לכסלה עוד, ווידיי וכמאמר הכתוב (ויקרא כו מ) והתודו את עוונם. וכשעושה כן, תיכף נסתלק מעליו טומאת החטא לבל יהיה המקטרג והטומאה של החטא מלפפתו עוד, ונשאר ככלי נקי, ועדיין הוא ככלי נקי שאין עליו ממשות של איסור רק שבתוכה נבלע בו איסור, דהטבע והתשוקה שגרם מעשיו הרי עדיין קשור בו בטבעו, כי ברגע אחד קשה לו לאדם להפך טבעו שנשתקע בו זה כמה ולעשות לו טבע חדש אם לא במסירות נפש, ולזה צריך הבעל תשובה אחר כך להרבות בצער וחרטה על העבר עד שגודל הצער והמרירות שיש לו כעת על העבירות שעבר יעקור מלבו התשוקה והנטיה להרע שהיה לו עד עתה, וגם יגביר על ידי המצות שיעשה, כח הטוב שבו, עד שישוב טבעו לטוב ויצא ממנו הרע הבלוע בו, וכפי שיעור הבליעה כן צריך להיות הפליטה וכמאמר הכתוב (במדבר לא כג) כל אשר יבא באש תעבירו באש. וכן הוא בבעל תשובה. וזהו שחלקו הגאונים ז"ל סדר הסיגופים, לכל עבירה סיגוף מיוחד, לפי גודל וכח של העבירה שעשה:

והנה סגולה זו מצינו גם כן בלימוד התורה בלי סיגוף כלל, וכדאיתא במסכת אבות (פ"ו מ"ב) על הלומד תורה לשמה, אמרו ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן. וכבר שמעתי מליצת מאמר של מכשרתו הוא כמכשיר כלים אסורים, דהתורה נמשלה כאש וכמאמר הכתוב (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש ויש לה כח וסגולה להוציא מלב הלומד התשוקה הנטועה בלבו להרע, ובתנאי אם מקודם הדיח מעליו עצם חטא. וזאת תורת הלומד, דקודם עסקו בתורה צריך

להתחרט על העבר, וקבלה על להבא, ולהתוודות על חטאיו, ואז כבר הודח מהחטא שעליו ואחר כך בעת עסקו בתורה לשמה הרי נתלבן ומעביר הזוהמא הנבלעת בו בפנימיות הלב ומכשרתו להיות נמשך אל הטוב ולהיות צדיק חסיד ישר ונאמן:

והנה כל זה הוא בכל השנה, אמנם ביום הכיפורים יש בו ביום מעלה גדולה דמיד שנתחרט אדם ומקבל עליו לשוב ממעשיו הרעים והתוודה עליהם הקב"ה בחסדו מעביר ממנו תשוקה והנטיה שהגביר בעצמו להרע ומעבירו ממנו, וזה לשון המדרש רבה פרשת בא (טו ו) על פסוק החודש הזה לכם, כך הם משתקעים בעונות מיצר הרע שיש בגופם, ובכל שנה ושנה סולח לעונותיהם ומחדש לבם ליראתו שנאמר (יחזקאל לו כו) ונתתי לכם לב חדש, הרי להדיא כמו שכתבנו, דעל ידי התשובה שעושים ביום הכיפורים מחדש לבם ליראתו ונותן להם לב חדש. וזהו גם כן ביאור הילקוט תהילים (רמז תתנה) על פסוק (קב יט) ועם נברא יהלל יה, וכי עד עכשיו עתידה אומה להבראות כו', אלו הדורות שהם כמתים במעשיהם ובאים ומתפללים לפניך ביום

הכיפורים ואתה בורא אותם בריה חדשה, פירוש דביום הכיפורים נעשים כקטן שנולד וכמו שלא חטאו כלל ומבטל מהם הכח והנטיה להחטא שגרמו לעצמם במעשיהם:

וזהו שכיונו בילקוט שהתחלנו דהיצר הרע אומר ביום הכיפורים ישראל גנבים הם, פירוש דתשובתם הוא רק למראה עינים עומדים כפופים ואינו מעומק הלב וכגונבי הדעת שמראים עצמם כצדיקים ובלבם ערמה, ועל כן קורא אותם גנבים, וכאמרם (בבא קמא דף עט ב) מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מבגזלן זה עשה עין כו', והקב"ה נוטל הנה מאזנים, ושתי כפות המאזנים שקולים הם, פירוש שאוחז בהקנה עצמו כן פירש אלשיך פרשת אחרי לבל יכבידו אחד על חברו, והכונה כמו שכתבנו שמעביר מהאדם כח הנטיה שפעל וגרם במעשיו ונשאר כמו שהיה בעת הולדו שהיו שני הכוחות שבו שקולים לבל יכביד האחד על חברו, וזהו נקרא נושא עון שלא יכביד עון על הטוב בעת ששוקלים מעשיו:

ובזה נוכל לפרש המשך הפסוקים בתהלים פ"ה, נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה. אספת כל עברתך השיבות מחרון אפך. שובנו אלהים ישענו והפר כעסך עמנו הלעולם תאנף בנו תמשוך אפך לדור ודור הלא אתה תשוב תחיינו ועמך ישמחו בך אשמעה מה ידבר האל ה' כי ידבר שלום אל עמו ואל ישובו לכסלה. ומלבד דיש להבין המשך הכתובים, עוד זאת יש להבין דאחרי שאמר נשאת עון עמך אספת כל עברתך אמר שובנו והפר כעסך עמנו, והלא כבר אמר

דשב מעברתו ולמה הוצרך לבקש אחר כך. ולפי מה דדרש ליה מדרש על יום הכיפורים מובן הכל, דבתחילה אמר שאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה, שסילק מהם עונם והרי הם כקטן שנולד, ועל ידי זה אספת כל עברתך השיבות מחרון אפך, ומחל להם על כל מה שחטאו בזמן העבר, ובא לבקש על להבא שיסייעם דשוב לא יחטאו עוד בזמנים הבאים, והנה גם בלשון העולם יש חילוק בין כשאומר אדם על חבירו אנכי ברוגז עליו, ובין כשאומר אנכי ברוגז עמו, דכשאומר ברוגז עליו משמעו שחברו חטא נגדו ועל ידי זה הוא כועס עליו, ונמצא דהכעס תלוי רק בו, דעתה אין חבירו עושה מאומה רק הוא כועס על העבר. מה שאין כן כשאומר ברוגז עמו, הכוונה דתלוי זה בשניהם, דגם עתה הוא עושה נגד רצונו, ואם עתה לא יעשה נגד רצונו אינו בכעס עליו. וכמו כן הוא דעל החטאים שעברו שייך לומר דכביכול כועס עליו, אבל לענין להבא שייך לומר שהוא כביכול ברוגז עמו. וזהו אחרי שאמר השיבות מחרון אפך, ושוב על העבר אינו בכעס עליו, חזר להתפלל על להבא ואחר שובנו אלהי ישענו והפר כעסך עמנו שלא תהיה ברוגז עמנו שלא נחטא לפניך, הלא אתה תשוב תחיינו כו' אשמעה מה ידבר האל ה' אם קיבל בקשתו זאת, כי דבר שלום אל עמו ואל ישובו לכסלה, דבאה ההבטחה שיסייעם שלא יחטאו לפניו כלל וכמאמר הכתוב (יחזקאל לו כו) והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר:

והנה נתבאר, דעיקר יסוד התשובה היינו שיעקור מלבו התשוקה להרע שחידש בעצמו על ידי מעשים הרעים ותשוב טבעו כמו שהיה קודם החטא. ובזה נבאר הפסוק בירמיה (קפיטיל ט א) מי יתנני במדבר כו' כי כולם מנאפים עצרת בוגדים וידרכו לשונם קשתם שקר ולא לאמונה גברו בארץ כי מרעה אל רעה יצאו ואותי לא ידעו נאם ה'. ויש להבין אומרו כי מרעה אל רעה יצאו, דאין לו שום שייכות והמשך להקודם. ולשון של הכתוב משמע כי היא נתינת טעם לדבריו הקודמים. גם יש לדקדק דהיה לו לומר כי מרעה אל רעה באו, דהעיקר מה שמתאונן הוא על היסורים החדשים שבאו, לא על אותם שכבר יצאו מהם מכבר ואינם, ואין צועקין על העבר. והנראה לפרש דהך מרעה אל רעה יצאו דאמר הכתוב, אין פירושו היסורים שסבלו, רק קאי על החטאים שעשו, וחטאים קרא הכתוב רעה. ויובן, דהנה אנו רואים כמה אנשים אשר בבחירתם לבם הולך אחרי התאוה, ואחר כך כשנתגדל יבא בשנים עוזבים דרכם, והנה עם כל זה לא נוכל להחליט זה לתשובה גמורה דיש לו להאדם להתבונן בעצמו אם זו העזיבה שעזב מעשיו הקודמים באה לו על ידי זה שנתחרט עליהם ומאס אותם הדרכים יען כי לא טובים המה, או לפעמים יש סיבה אחרת לזה דבבחרותו הלך אחרי התאוה ואחר כך כשנתגדל ויש לו אשה ובנים הרי הוא טרוד בפרנסה ורחיים על צוארו ולהוט אחר הממון וחמדת הממון מטרידים אותו עד שאין בלבו התאוה שהיה לו מקודם, ויכול להיות דגם אחר כך כשיזקין עוד יותר ויתחדש

בלבו רדיפת הכבוד ויתגבר תשוקה זו על חמדת הממון והתאוה ויתבטלו למען יהיה מכובד בעיני הבריות, וזה לא יחשב לתשובה גמורה כי הרי לא מאס כלל בלבו תאוה הקדומה, ועדיין בלבו ההתקשרות והתשוקה להתאוה ורק דחמדת הממון התגברה עליו וביטל אותה, וזהו שאחר הכתוב כי כולם מנאפים כו', ולכאורה יפלא איך יאמר כן והלא רואים אנחנו כי גם מי שהיה בילדותו נואף בזקנותו עוזב דרכו, כי אין בטבע הזקן להיות מנאף, עד כי אמרו בגמרא (פסחים דף קיג ב) כי זקן מנאף הוא מהשלשה דברים שאין הדעת סובלתן, שהוא מתנגד לטבע והנהגת העולם. ונתן טעם לזה שקרא לכולם מנאפים, כי מרעה אל רעה יצאו ואותי לא ידעו נאם ה', כלומר דגם אותם שעזבו דרכי הנערות ויצאו מהרע הקודם לא היה בשביל שידעו אותי ועשו תשובה עליה רק יצאו ממנה אל רעה אחרת, ורעה האחרונה דחאה להראשונה ומכל מקום עדיין לא שבו מהראשונים ולא נעקר מלבם גם התשוקה מהראשונות, ועל כן קורא אני אותם כי כולם מנאפים:

ובזה יתבאר הפסוק ירמיה (ג כה) נשכבה בבשתנו ותכסינו כלמתינו כי לה' אלהינו חטאנו אנחנו ואבותינו מנעורינו ועד היום הזה. אחר שאנחנו חוטאים מאז ועד עתה ורק מה שאין עושין בימי הזקנה אותם החטאים של ימי הנעורים הוא משום דהני חטאים השייכים יותר בימי הזקנה כרדיפות הממון והכבוד דוחים להקודמים, ועל כן הוא מדמה אותו לכיסויי שמכסה להחטאים הקודמים שלא יהיו גלויים עתה, אבל עדיין הם צרורים וחתומים על שכמם, וזהו שאמר הכתוב נשכבה בבשתנו ותכסנו כלמתינו, דבהכלימה אנחנו מכסים להקודמים, פירוש בעון אחד מכסים להאחרים הקודמים, ונתן טעם לדבריו כי חטאנו מנעורינו ועד היום:

ובזה יבואר הפסוק בירמיה (לא יט) כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי. אמר די ש לו בוש גדולה ומכופלת מה שגם עתה בימי הזקנה נושא על עצמו חרפת נעורים, דבימי הנעורים יש להאדם המשכה להתאוה, אבל עתה שכבר בא בימים ובטל ממנו היצר הרע של התאוה הרי אין לך בוש גדולה מזו אם אינו רואה עתה לכל הפחות לתקן חטא הנעורים, אחרי שעתה אין לו התשוקה לזה הרי בנקל הוא לשוב ממנה ומה לו לישא עמו חרפה זו:

הנה זאת תורת המתפלל השלם להיות שב מחטאיו קודם שהתפלל, וכמו שפירשנו מאמר הכתוב בתהלים (קפיטל סה ג) שומע תפלה עדיך כל בשר יבאו דברי עונות גברו מנו פשעינו אתה תכפרם. ואמרו במדרש שוחר טוב על פסוק זה אמרו לו תפלת כל אתה שומע ושלנו אי אתה שומע, גם כי אזעק ואשוע סתם תפלתי, סכותה בענן לך מעבור תפלה. אמר להם מה אתם מבקשים

שאמחול שגגות או זדונות, אמרו לפניו אין אנו מבקשים לא שגגות ולא זדונות ולא תעלומות, אלא דברי עונות גברו ממנו. ולהבין המשך המאמר, דכנסת ישראל אמרה, שומע תפלה עדיך כל בשר יבאו, ונצטערה על זה שאינו מקבל תפלתה, ואמר להם מה אתם מבקשים שאמחול, והשיבה שאינה מבקשת רק על דברי עונות שגברו ממנה, דתלתה הסיבה שאינו מקבל תפלתה הוא משום חטא הלשון שחטאו בדיבורים אסורים וכמו דאיתא במסכת ראש השנה (דף כו א) מפני מה אין כהן גדול נכנס לפני ולפנים בבגדי זהב, אין קטיגור נעשה סניגור. ופריך, והאיכא בגדי זהב בחוץ, ומשני לפנים קאמרינן. והרי כמו כן אמרו (ברכות דף כח ב) המתפלל צריך שיכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים, אם כן הרי הוא לפנים, ושם אין קטיגור נעשה סניגור, וכיון דבאותן מוצאות הפה חטאו בלשון הרע ורכילות, משום הכי אין התפלה מקובל, וכמו שאמר הכתוב (ישעיה א טו) ובפרישכם כפיכם אעלים עיני מכם כו'. וזהו שהשיבה לו, דברי עונות גברו ממנו, דהחטא שבדיבור גברו, ועל כן אני מבקש שתמחול על חטא הדיבור וממילא יקובל תפלתו. וזהו שאמר איוב (איוב ט כ) אם אצדק פי ירשיעני, פירוש, דאם ארצה להצטדק בעל כרחי מוכרח אנכי לעשות הפה לשליח עבורי, והוא בעצמו ירשיעני ומלמד קטיגוריא חלילה עלי, ועל כן קודם שיעמוד להתפלל צריך לפשפש במעשיו ולשוב על חטא הלשון. ובזה יבואר מה שאמרה הגמרא בראש השנה (דף טז א) אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם אמרו לפני זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה בשופר, פירוש שלא על ידי מוצאות הפה רק מעומקא דלבא, ודרך קול השופר, לא על ידי כלי הדיבור של כל השנה:

ישעיה הנביא אמר (ו ה) אוי לי כי נדמתי כי איש טמא שפתים אנכי כו' ואת המלך ה' צבאות ראו עיני. לא נתפחד משום חטא, רק מחטא הלשון. והענין, דארבעה כיתות אינם מקבלים פני השכינה, (סוטה מב א) וכולם הם מחטא הלשון, כת שקרים כת חנפים כת לצנים כת מספרי לשון הרע, וזהו שאמר כי איש טמא שפתים אנכי ואת המלך ה' צבאות ראו עיני, ומשום הכי נתפחד אם היא נבואה באמת או לא:

קהלת (א יג) ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה על כל אשר נעשה תחת השמים הוא ענין רע נתן אלהים לבני האדם לענות בו, ראיתי את כל המעשים שנעשו תחת השמש, והנה הכל הבל ורעות רוח. מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות. ויש להבין המשך הכתובים הללו. וגם דהא לכאורה הוא כפל ענין במלות שונות. והנה במסכת שבת (דף ל ב) איתא ביקשו חכמים לגנוז ספר קהלת ולא גנזוהו מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה, תחילתו מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, תחת השמש הוא דאין לו יתרון, פירוש אם עוסק בענייני עולם הזה אין לו יתרון, הא למעלה מן השמש

דהיינו תורה ומצות יש לו יתרון. וגם מאמר זה צריך להבין דנותן חילוק בין עולם הזה לתורה, והם שני דברים מנגדים זה לזה מהיפוך להיפוך, והרי הוא כאומר לענה הוא מר הא דבש הוא מתוק, ולא שייך לומר חילוק רק בין שני דברים שיש להם קצת השתוות זה לזה:

והענין דהנה מעשה עולם הזה נקראו במגילה זו תחת השמש, וכמו שהסביר המהרש"א בחידושי אגדות במסכת שבת (שם) דהם תחת המזל והנהגה טבעיות, ותורה ומצות הם למעלה מן השמש שאינם תחת המזל, אמנם איתא במסכת פסחים (דף נ ב) כתיב עד שמים חסדך וכתוב מעל השמים חסדך כאן בעושיין לשמה כאן בעושיין שלא לשמה, הרי דגם תורה אם הוא שלא לשמה נקרא תחת השמים. והנה אמרו חז"ל (פסחים דף נ ב) לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וזהו שאמר כאן הכתוב דלא נאמר אל העוסק בתורה שלא לשמה אם כן הרי תכלית כוונתו הוא להנאתו בשביל צורכי העולם הזה אם כן הוא דומה ממש למי שעוסק בענייני עולם הזה, דזה משתדל פרנסתו באומנות, וזה משתדל להשיגה על ידי התורה. ולזה אמר שאינו כן, וזהו שאמרו דתחילתו דברי תורה, מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, דמעשים של עולם הזה לא ישאר לו שום יתרון ותועלת ממנו, הא למעלה מן השמש יש לו יתרון, דכשעוסק בתורה שהיא למעלה מן השמש ואפילו שלא לשמה דהוא עדיין תחת השמים, יש לו יתרון, דישיג על ידה תועלת, דמתוך שלא לשמה הוא בא לשמה. והענין דמתוך שלא לשמה, יובן על פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות גירושין (פרק ב הלכה כ) על הא דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, משום דבפנימיות השכל והלב שבכל ישראל רוצה הוא בקיום המצוה, אף דכח התאוה מונע אותו ומכריחו לעבור על רצונו הפנימי, משום הכי מהני בו הכפיה לסלק ממנו כח התאוה המעבירו על דעתו, וממילא נשאר על רצונו הטוב. וכן הענין בשלא לשמה, דמה שכופה את יצרו הרע בהתבוננו ביראת העונש ויסורים חלילה, הרי לא גריעי מאלו כופים אותו בית דין בשוטים ומועיל להכניע כח התאוה שלו, וזהו שאמר הכתוב ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה, היא תורה ומצות. על כל אשר נעשה תחת השמים, פירוש שהתבונן בהחכמה שנעשה תחת השמים, דהיינו תורה שלא לשמה. הוא ענין רע נתן אלהים לבני האדם לענות בו, פירוש דהגם שמצד עצמו הוא רע עם כל זה נתנו ה' להאדם להחליש בו כח החומר שלו. אבל ראיתי את כל המעשים שנעשו תחת השמש, דהיינו עסק של עולם הזה ממש, והנה הכל הבל ורעות רוח מעוות לא יוכל לתקון, דזה העוסק בענייני עולם דהוא גם כן מעוות, עם כל זה בודאי יתוקן אחר כך דמתוך הזה לא יתוקן לעולם, אבל העוסק בתורה שלא לשמה הגם שלא לשמה הוא בא לשמה:

ליקוט גדול המקיף כל עניני לימוד תורה לשמה וגודל תועלתה, דברי התעוררות בוערים כלפיך אש - לאדמורי"ם, רבנים, דיינים, ראשי ישיבות, מגידים, דרשנים, נשיאי מוסדות, מנהלים, מלמדים, ולכל יהודי ויהודי - חובתן ואחריותן כלפי הציבור וכלל ישראל ואלפי אלפים ורבבות רבבות זכיות שביכלתן לרכוש בקלות מידי יום ביומו.

מלוקט מש"ס בבלי וירושלמי, תו"כ, ספרי ספרא, מדרשים, ילקוט וזה"ק, ראשונים ואחרונים, רמב"ם, שו"ע ופוסקים, וספרי שו"ת, מפרשי התורה, ספרי יראים ומוסר חסידות.

(המשך אי"ה בגליון הבא)